

Пропозиції щодо удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні

1. Вступ	2
1.1. Мета документа	2
1.2. Джерела, які враховані при підготовці документа	2
1.3. Основні виклики у сфері ІВ в Україні	3
2. Поточний стан	4
2.1. Огляд чинної системи захисту прав ІВ в Україні	4
2.2. Статистичні дані щодо порушень прав інтелектуальної власності (за 2019-2024 роки)	4
2.3. Законодавча база	7
2.5. Організація правозастосування	9
2.6. Новітні виклики	10
3.1. Ключові положення Рекомендації Європейської Комісії	10
4. Пропозиції щодо удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності	11
4.1. Удосконалення нормативно-правової бази та повна імплементація <i>acquis</i> ЄС	11
4.2. Удосконалення процесуального законодавства	12
4.3. Розвиток спеціалізованої судової юрисдикції у сфері ІВ	12
4.4. Удосконалення адміністративного механізму захисту прав інтелектуальної власності	12
4.5. Підвищення ефективності правозастосування у сфері ІВ	13
4.5.1. Митні процедури	13
4.5.2. Захист прав інтелектуальної власності в діяльності з правоохоронними органами	14
4.5.3. Захист авторського права і суміжних прав	15
4.5.4. Посилення інформаційної взаємодії та моніторингу у сфері правозастосування	16
4.6. Реагування на порушення в цифровому середовищі	17
4.7. Розвиток системи досудового врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності (медіація)	17
4.8. Центр спостереження з питань порушень прав інтелектуальної власності	18
4.9. Інституційна координація та кадрова підготовка	19
5. Очікувані результати впровадження пропозицій	20
Перелік основних аббревіатур та скорочень	20

1. Вступ

1.1. Мета документа

У межах виконання зобов'язань України у сфері інтелектуальної власності, визначених Планом заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року (далі - план заходів), а також у контексті подальшої імплементації положень права Європейського Союзу у сфері захисту прав інтелектуальної власності, Центром спостереження з питань порушень прав інтелектуальної власності, що діє у складі Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (на яку покладено виконання функцій Національного органу інтелектуальної власності), підготовлено узагальнені пропозиції щодо можливих напрямів удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Формування сучасної та ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності є важливою складовою подальшої євроінтеграції України, створення сприятливих умов для інноваційного розвитку, інвестиційного клімату, розвитку креативної економіки, запобігання порушенням прав суб'єктів ІВ, а також посилення правозастосовних механізмів відповідно до європейських стандартів.

Під час підготовки пропозицій враховано:

- положення актів *acquis* ЄС у сфері ІВ, зокрема Директиви Європейського Парламенту та Ради 2004/48/ЄС від 29 квітня 2004 року про захист прав інтелектуальної власності;
- напрацювання профільних органів у сфері інтелектуальної власності;
- висновки експертного та наукового середовища;
- рекомендації професійних об'єднань та бізнес-асоціацій;
- статистичні дані з питань практики правозастосування, розслідувань, митних процедур та судового розгляду відповідних категорій справ.

Документ має інформативний характер і призначений для публічного ознайомлення, зокрема — для фахової спільноти, міжнародних партнерів та Європейської Комісії.

1.2. Джерела, які враховані при підготовці документа

- Директива Європейського Парламенту та Ради 2004/48/ЄС від 29 квітня 2004 року про захист прав інтелектуальної власності
- План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року
- Угода про асоціацію Україна – Європейський Союз.
- Рекомендація Європейської Комісії C(2024)1739 final від 19 березня 2024 року «Про заходи щодо боротьби з контрафактною продукцією та посилення захисту прав інтелектуальної власності»
- Guidance for the Development of an IP Strategy in Countries in Transition (WIPO, 2012).
- Спеціальна доповідь 301 за 2024 рік Офісу торговельного представника США (USTR).
- Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries, 2025
- Counterfeit and Piracy Watch List, 2025
- Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020 – 2025 роки (проект, оприлюднена на Парламентських слуханнях 16.12.1019)
- Концепція проекту Національної Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності до 2030 року, Стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності України на період до 2030 року (проект)
- Пропозиції державних органів, зокрема, Міністерства економіки України, УКРНОІВІ, Бюро економічної безпеки України, Антимонопольного комітету України, Верховного Суду.
- Звіт Центру спостереження з питань порушень прав інтелектуальної власності ІР офісу «Статистика розслідування та розгляду справ з питань інтелектуальної власності за 2019-2023»
- Дані профільних бізнес-асоціацій та правовласників.
- Матеріали EUIPO, WIPO, OECD, World Customs Organization, IMI.
- Аналітичні публікації науковців та експертних груп.

1.3. Основні виклики у сфері ІВ в Україні

Попри відчутний прогрес у формуванні нормативно-правової бази, створенні спеціалізованих інституцій та розвитку окремих механізмів правозастосування, система захисту прав інтелектуальної власності в Україні залишається у процесі формування та потребує подальшого вдосконалення.

У Звіті Європейської Комісії щодо України в рамках Пакета розширення (Ukraine 2024 Report) Європейська Комісія зауважила, що Україною були зроблені окремі кроки щодо реалізації рекомендацій зі Звіту 2023 року в рамках Пакету розширення. Водночас основні рекомендації залишаються актуальними на наступний період, а саме Україна має продовжувати вдосконалювати систему захисту прав промислової власності, зокрема шляхом боротьби з піратством та контрафактною продукцією, забезпечення функціонування суду з питань інтелектуальної власності та посилення співпраці з EUIPO.

На необхідності удосконалення захисту прав інтелектуальної власності в Україні наголошувалося у Національній стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на 2020–2025 роки (проект, оприлюднена на Парламентських слуханнях 16.12.2019 року). Зазначалося, що подальші кроки державної політики мають бути зосереджені на зміцненні інституційної спроможності, підвищенні ефективності правозастосування, розвитку цифрових рішень та посиленні міжвідомчої взаємодії.

Посиленню ефективності захисту прав інтелектуальної власності присвячений розділ III Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період до 2030 року, проект якої був розроблений за підтримки Всесвітньої організації інтелектуальної власності та GIZ за дорученням Міністерства економіки України на базі УКРНОІВІ. Серед стратегічних цілей за даним напрямом визначено: істотне підвищення стандартів адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності; створення ефективної цілісної інституційно та кадрово спроможної системи кримінально-правового захисту прав інте-

лектуальної власності в Україні; якісне удосконалення судового захисту прав інтелектуальної власності; виявлення та припинення порушень прав інтелектуальної власності в Інтернеті; підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності при митному контролі; поширення позасудових способів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності; а також посилення реалізації санкційної політики у сфері інтелектуальної власності.

Посилення цих напрямів є важливим чинником для досягнення цілей євроінтеграції та формування ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності як складової національної системи інтелектуальної власності України.

У цьому контексті особливого значення набуває необхідність системного оновлення підходів до захисту прав інтелектуальної власності. Насамперед це стосується:

- необхідності системної актуалізації законодавства з метою забезпечення повної відповідності до *acquis* ЄС;
- забезпечення стабільної та сталої судової практики у спрах з питань ІВ, зокрема в частині запуску спеціалізованої судової юрисдикції (Суду ІВ);
- удосконалення процедур адміністративного оскарження рішень та надання Апеляційній палаті НОІВ додаткових повноважень;
- забезпечення більш ефективного реагування на порушення в цифровому середовищі, зокрема у сфері онлайн-піратства, електронної комерції та цифрових контрафактних товарів;
- розвитку інструментів співпраці правовласників із митними та правоохоронними органами з урахуванням особливостей виявлення та документування порушень;
- актуалізації кримінально-правових механізмів із урахуванням сучасних підходів до кваліфікації порушень та диференціації відповідальності;
- подальшого розвитку процедур альтернативного врегулювання спорів (медіації) у сфері інтелектуальної власності;
- посилення міжвідомчої координації та розвитку професійної підготовки кадрів.

2. Поточний стан

2.1. Огляд чинної системи захисту прав ІВ в Україні

Система захисту прав інтелектуальної власності в Україні формально охоплює основні компоненти, притаманні європейським моделям: правове регулювання, інституційну інфраструктуру, процедури захисту та механізми правозастосування. Проте на практиці її функціонування залишається нерівномірним, із суттєвими розривами між формальними нормами та ефективною реалізацією.

Окремі складові системи демонструють поступ: зокрема, впроваджуються цифрові сервіси, удосконалено деякі адміністративні процедури, удосконалюються механізми взаємодії з користувачами та правовласниками. Проте такі зрушення є фрагментарними й часто не підкріплюються паралельними змінами в суміжних інститутах (митниця, суди, правоохоронні органи, кібербезпека тощо).

Відсутність спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності, розрізненість міжвідомчої координації, недостатньо сформована система моніторингу правопорушень та недостатнє застосування превентивних і санкційних заходів створюють перешкоди як для правовласників, так і для національних та іноземних інвесторів.

2.2. Статистичні дані щодо порушень прав інтелектуальної власності (за 2019-2024 роки)

За даними аналітичних оглядів «Статистика розслідування та розгляду справ з питань інтелектуальної власності за 2019–2023 рр.» та «Стан захисту прав інтелектуальної власності в Україні за 2024 рік», підготовлених Центром спостереження з питань порушень прав інтелектуальної власності при УКРНОІВІ, охоплено ключові тенденції щодо характеру правопорушень, об'єктів ІВ, права на які найчастіше порушуються, основних каналів розповсюдження контрафактної продукції тощо.

Дані вказують, що судова система є найбільш навантаженою у сфері інтелектуальної

власності. Господарська юрисдикція розглядає більшість справ щодо об'єктів права інтелектуальної власності, серед яких приваляють справи щодо порушень авторського права та торговельних марок.

Кримінальних проваджень суттєво менше, що значною мірою викликано як низькою активністю правовласників в частині ініціювання розслідувань щодо порушень прав інтелектуальної власності, так і наявними пріоритетами в діяльності правоохоронних органів України, обумовленими триваючою повномасштабною агресією росії проти України.

Дані для звітів отримані за запитом УКРНОІВІ до відповідних державних органів або з відкритих джерел.

2019 – 2023 роки

Судова система

У господарських судах першої інстанції у 2023 році більшість спорів стосуються справ про авторське право та суміжні права (56%) та щодо прав на торговельну марку (27%).

Вдвічі менше розглядаються справ про права на винахід, корисну модель, промисловий зразок (13,5%). А щодо права попереднього користування показник є найменшим (3,5%).

У статистиці місцевих, апеляційних судів та Верховного Суду простежується спад кількості справ у 2020 та 2022 роках та зростання у 2021 та 2023 роках.

Протягом 2019–2023 років статистика демонструє стабільну динаміку розгляду справ з відсотком розглянутих справ, що перевищує 60%. При цьому за останні два роки відсоток розглянутих справ збільшився, у той час як кількість справ, що перебувають на розгляді, зменшується.

Динаміка суми відшкодованих коштів безпосередньо пов'язана з кількістю розглянутих справ та обсягом поданих позовних заяв:

- у 2021 році сума була втричі більшою;
- у 2022 році було зафіксовано рекордний спад – у 8 разів;
- у 2023 році ситуація покращилася та наблизилася до рівня, який майже дорівнює

вав тому, що був до повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну.

За статистикою 2023 року з розгляду цивільних справ прослідковується, що розгляд справ про авторське право та суміжні права (44%) та про торговельну марку (41%) мають майже ідентичну динаміку. В той же час справ щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок (15%) порівняно з іншими категоріями розглядається втричі менше.

Правоохоронні органи

Дані вказують на спад кількості облікованих кримінальних проваджень Національною поліцією України з 2019 по 2022 роки. З 2023 року обсяг збільшився порівняно з попереднім періодом. Більша частина зареєстрованих кримінальних проваджень стосується ст. 176 КК України та ст. 229 КК України, в той час як у 2022–2023 роках провадження стосовно ст. 203-1 КК України відсутні.

Бюро економічної безпеки України розпочало свою роботу у 2021 році. За ст. 229 ККУ у 2022 році було обліковано 5 кримінальних правопорушень, у 2023 році – 79 кримінальних правопорушень, що вказує на позитивну динаміку діяльності органу.

Державна митна служба України

Станом на 31 грудня 2023 року у митному реєстрі за заявами правовласників було зареєстровано 980 об'єктів права інтелектуальної власності. Це торговельні марки, промислові зразки, винаходи, об'єкт авторського права.

У 2023 році зареєстровано:

- 144 торговельні марки, з яких 90 мають правову охорону за національним законодавством та 54 мають правову охорону за міжнародним законодавством;
- 1 об'єкт авторського права;
- 5 промислових зразків (всі мають правову охорону за національним законодавством).

Після реєстрації об'єкта права інтелектуальної власності в митному реєстрі, митні органи застосовують заходи щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності на підставі даних такого реєстру.

За 2019–2023 роки більшість призупинень здійснювались Митною службою України на підставі даних митного реєстру об'єктів пра-

ва інтелектуальної власності відповідно до статті 399 Митного кодексу України. Це вказує на важливість реєстрації особами власних об'єктів права інтелектуальної власності в митному реєстрі.

Протягом 2022–2023 років кількість протоколів про порушення митних правил зменшилась, у той час як обсяг випадків зміни маркування залишається відносно незмінним та мінімальним.

Апеляційна палата НОІВ

У 2019–2022 роках загальна кількість розглянутих рішень Апеляційної палати коливалася від 64 до 84 на рік. Найбільшу частку стабільно становили рішення про повне задоволення вимог, водночас зменшилась кількість відмов. Часткове задоволення заяв залишалося поодиноким, за винятком 2022 року, коли таких випадків побільшало. З листопада 2022 року діяльність Апеляційної палати була тимчасово призупинена у зв'язку з оновленням регламенту, на підставі якого функціонує колегіальний орган.

Антимонопольний комітет України

У 2019–2023 роках Антимонопольний комітет України прийняв 18 рішень, які пов'язані з неправомірним використанням позначень та оформлень упаковок.

2024 рік

У порівнянні з 2023 роком, який виявився досить результативним для періоду дії воєнного стану, у 2024 році спостерігалось зниження кількості справ щодо порушень прав інтелектуальної власності, що прослідковується у діяльності судових та правоохоронних органів. На динаміку зниження показників у сфері захисту прав інтелектуальної власності суттєво впливає повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну. Наразі основна увага державних органів, особливо правоохоронних структур, зосереджена на розслідуванні воєнних злочинів.

Разом із тим тенденції, що спостерігаються у роботі державних органів, у тому числі правоохоронних та митних, свідчать про посилення уваги до сфери інтелектуальної власності та підвищення залученості та розбудови інституційної міжвідомчої співпраці з метою підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності.

| Судова система

Судова система досі залишається найбільш завантаженою у розгляді справ. Аналіз стану судового розгляду справ у сфері інтелектуальної власності свідчить про загальне зниження кількості справ за всіма категоріями. Найбільш помітним спад є у господарських та цивільних юрисдикціях, які традиційно є основними у вирішенні спорів, пов'язаних із порушенням прав інтелектуальної власності. В окремих категоріях справ, зокрема у кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення у місцевих судах, фіксується незначне зростання, проте загальна динаміка на зменшення зберігається на рівні апеляційних та касаційних інстанцій. Таке зменшення напряду корелюється зі зменшенням судових позовів у суди першої інстанції.

Минулого року вбачалось більшість спорів розгляду щодо авторських прав, проте у 2024 році динаміка майже ідентична у категоріях: у справах про торговельні марки (42%) та авторське право і суміжні права (40%).

Статистика демонструє стабільну динаміку розгляду справ з відсотком розглянутих справ, що перевищує 60%. При цьому кількість розглянутих позовних заяв у господарських справах становить 93%.

Розподіл грошових коштів, пред'явлених та присуджених до стягнення у цивільних справах у 2024 р., показує, що пред'явлено найбільше сум у цивільних справах близько 75 млн. грн, в той час як присуджено з них було всього 2 млн грн. Більш стабільною є практика права про торговельну марку, де з 11 млн. грн було присуджено близько 8 млн. грн.

| Правоохоронні органи

У розслідуванні Національною поліцією України більша частина кримінальних проваджень досі стосується ст. 229 ККУ та ст. 176 ККУ, незначна кількість за ст. 177 ККУ, тоді як за ст. 203-1 ККУ кримінальні провадження досі відсутні. Порівняно з 2023 роком, у 2024 році кількість проваджень зменшилась.

Бюро економічної безпеки України демонструє стабільну роботу у здійсненні досудового розслідування, у 2023 та 2024 році було порушено однакову кількість кримінальних

проваджень. Упродовж 2024 року за результатами розслідувань, що перебували у провадженні включно за попередні періоди, детективи БЕБ повідомили про підозру 53 особам у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтею 229 ККУ, до суду скеровано 29 кримінальних проваджень вказаної категорії відносно 45 осіб. У 2024 році судами ухвалено 6 вироків за результатами розгляду кримінальних проваджень, досудове розслідування у яких здійснювалось детективами БЕБ.

| Державна митна служба України

У 2024 році зафіксовано майже дворазове зниження кількості об'єктів інтелектуальної власності, внесених до митного реєстру (85), у той час як у 2023 році цей показник становив 150. Натомість кількість призупинень митного оформлення суттєво зросла: з 347 випадків у 2023 році (314 – за митним реєстром, 33 – за ініціативою митниці) до понад 600 у 2024 році. Водночас зберігається характерна для попередніх періодів тенденція: переважна більшість рішень ухвалюється на підставі даних митного реєстру.

| Апеляційна палата НОІВ

Протягом 2024 року до Апеляційної палати подано 37 заперечень проти рішень, 1 апеляційна заява про визнання недійсними прав на корисну модель та 4 апеляційні заяви про визнання недійсними прав на промисловий зразок, 8 заяв про визнання торговельних марок добре відомими в Україні. Апеляційна палата НОІВ відновила свою роботу у вересні 2024 року, і з цього часу активно проводить розгляд справ у межах своєї компетенції. Упродовж 2024 року колегіями Апеляційної палати було проведено 94 засідання з розгляду заперечень, апеляційних заяв та заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні, з яких було прийнято 21 рішення.

| Антимонопольний комітет України

У 2024 році Антимонопольним комітетом України було прийнято два рішення у справах за статтею 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Одне з них стосувалося діяльності міжнародної компанії LEGO JURIS A/S, інше – національного суб'єкта господарювання ПрАТ «Київський картонно-паперовий комбінат».

2.3. Законодавча база

Станом на 2025 рік в Україні діє низка основних законодавчих актів, що регулюють сферу інтелектуальної власності, зокрема:

- Цивільний кодекс України;
- Митний кодекс України;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- Кримінальний кодекс України;
- Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»;
- Закон України «Про авторське право і суміжні права»;
- Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав»;
- Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»;
- Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»;
- Закон України «Про правову охорону гео-

графічних зазначень»;

- Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів»;
- Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» тощо.

У процесі імплементації положень Угоди про асоціацію з ЄС та адаптації EU *acquis* до національного законодавства здійснено низку важливих реформ. Разом з тим, у законодавча база продовжує потребувати імплементації з метою досягнення повної відповідності з *acquis* EU, а також узгодження національного галузевого законодавства та удосконалення його окремих положень.

Окремі питання, зокрема щодо захисту комерційних таємниць, нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, механізмів оскарження охоронних документів (*post-grant opposition*), правового регулювання новітніх цифрових об'єктів перебувають у процесі підготовки пропозицій або їх напрацювання.

2.4. Інституційна структура

У сфері захисту прав інтелектуальної власності діють наступні основні органи:

Міністерство економіки України (Мінекономіки)	Головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності.
Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ)	Державна організація, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, визначена на національному рівні Кабінетом Міністрів України як така, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, та має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях. УКРНОІВІ виконує функції Національного органу інтелектуальної власності.
Державні органи, що розглядають або розслідують справи з питань порушення прав інтелектуальної власності	
Судова система	Систему судустрою складають місцеві суди, апеляційні суди, Верховний Суд. Найвищим судом у системі судустрою є Верховний Суд. Для розгляду окремих категорій справ відповідно Законом України «Про судустрой та статус суддів» в системі судустрою передбачені вищі спеціалізовані суди, зокрема Вищий суд з питань інтелектуальної власності, проте станом на 2025 рік його функціонування не розпочато, склад не сформовано.

Офіс Генерального прокурора	Офіс Генерального прокурора організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури, забезпечує належне функціонування Єдиного реєстру досудових розслідувань та його ведення органами досудового розслідування, визначає єдиний порядок формування звітності про стан кримінальної протиправності і роботу прокурора з метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури, а також здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Офісу Генерального прокурора.
Національна поліція України	Центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Національна поліція України розглядає справи у сфері інтелектуальної власності за статтями 176, 177, 203-1, 229 Кримінального кодексу України (далі – ККУ): • порушення авторського права і суміжних прав (стаття 176 ККУ); • порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (стаття 177 ККУ); • незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва (стаття 203-1 ККУ); • незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (стаття 229 ККУ).
Бюро економічної безпеки України (БЕБ)	Центральний орган виконавчої влади, на який покладатимуться завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. У сфері інтелектуальної власності БЕБ уповноважене здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 229 ККУ.
Державна митна служба України (Держмитслужба)	Держмитслужба реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи. Митна служба здійснює заходи щодо захисту прав інтелектуальної власності за статтями 399, 400, 400-1, 401, 401-1, 402, 402-1, 403 Митного кодексу України (далі – МКУ): • призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру (стаття 399 МКУ); • призупинення митного оформлення товарів за ініціативою митного органу (стаття 400 МКУ); • достроковий випуск товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності (стаття 400-1 МКУ);

Державна митна служба України (Держмитслужба)	• знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності (стаття 401 МКУ); • особливості призупинення митного оформлення та знищення невеликих партій товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях (стаття 401-1 МКУ); • зміна маркування на товарах та їх упаковці (стаття 402 МКУ); • особливості здійснення митними органами контролю щодо окремих товарів (стаття 402-1 МКУ); • взаємодія митних органів з іншими органами державної влади у сфері захисту права інтелектуальної власності (стаття 403 МКУ).
Апеляційна палата НОІВ	Апеляційна палата Національного органу інтелектуальної власності є колегіальним органом для розгляду заперечень проти рішень Національного органу інтелектуальної власності щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання прав на об'єкти промислової власності недійсними повністю або частково, заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні.
Антимонопольний комітет України (АМКУ)	Антимонопольний комітет України є державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. У сфері інтелектуальної власності АМКУ розглядає справи відповідно до Закону України від 07.06.1996 № 236/96-ВР «Про захист від недобросовісної конкуренції»

Також при УКРНОІВІ працює Центр медіації та посередництва у сфері інтелектуальної власності, що сприяє розвитку альтернативного врегулювання спорів, профільні аналітичні та освітні структури – Академія ІВ, Центр спостереження з питань порушень прав інтелектуальної власності.

2.5. Організація правозастосування

Аналіз ситуації свідчить про необхідність удосконалення підходів до реалізації правозастосування у сфері інтелектуальної власності, зокрема в частині координації між інституціями, ефективності кримінального реагування та митного контролю.

Незважаючи на певний прогрес, зафіксований у законодавчому регулюванні та на працюванні окремих практик взаємодії між державними органами, судами, правовласниками, митними та правоохоронними органами, система правозастосування продовжує

стикатися з рядом викликів. Проблемними залишаються строки та ефективність реагування, обмеженість застосування превентивних заходів, фрагментарність комунікації між залученими суб'єктами та відсутність єдиної методології у розслідуванні справ.

Загальна оцінка свідчить про необхідність:

- оптимізації процедур митного реагування;
- посилення інституційної спроможності органів досудового розслідування у справах про порушення прав ІВ;
- удосконалення методик оцінки збитків у справах про порушення прав інтелектуальної

власності, що сприяє значенню їх розміру; тиме належному ви-

- забезпечення сталої міжвідомчої координації, зокрема шляхом розробки алгоритмів взаємодії між митними органами, поліцією, прокуратурою та іншими суб'єктами;
- посилення міжнародної співпраці з метою удосконалення застосування процедур захисту прав інтелектуальної власності, обміну інформацією та досвідом;
- регулярного підвищення кваліфікації відповідних працівників, залучених до правозастосування у сфері ІВ.

2.6. Новітні виклики

У контексті цифрової трансформації зберігається тенденція зростання кількості порушень прав інтелектуальної власності в Інтернеті, що створює нові виклики для правозастосовних механізмів. Стрімкий розвиток електронної комерції, зростання ролі онлайн-платформ та доступність цифрового контенту сприяють поширенню онлайн-піратства, незаконної торгівлі контрафактною продукцією та використанню недобросовісних інструментів у цифровому середовищі.

Особливої актуальності набувають питання:

- розробки ефективних інструментів протидії порушенням у цифровому середовищі, зокрема у сфері авторського права та суміжних прав;
- удосконалення механізмів співпраці з онлайн-платформами, включно із запровадженням механізмів саморегулювання;
- посилення відповідальності за порушення прав, вчинене з використанням мережі Інтернет та забезпечення оперативного реагування на такі порушення;
- удосконалення процедур, передбачених нормативно-правовими актами України, які регулюють виявлення цифрових порушень, взаємодію з іноземними суб'єктами, блокування незаконного контенту, а також міжнародне співробітництво з метою забезпечення виконання рішень за межами національної юрисдикції;
- розширення можливостей міжнародної співпраці, зокрема в частині обміну інформацією, спільного виявлення правопорушників і реалізації спільних ініціатив;

- підвищення обізнаності правовласників і споживачів щодо механізмів захисту прав у цифровому середовищі.

Зазначені виклики потребують комплексного підходу до їх вирішення, заснованого на синергії між державними органами, представниками бізнесу, міжнародними партнерами та суб'єктами цифрової інфраструктури.

3. Рекомендація Європейської Комісії C(2024)1739 від 19 березня 2024 року «Про заходи щодо боротьби з контрафактною продукцією та посилення захисту прав інтелектуальної власності»

3.1. Ключові положення Рекомендації Європейської Комісії

У Рекомендації Європейської Комісії наголошено на необхідності комплексного посилення захисту прав інтелектуальної власності в державах-членах та країнах-кандидатах на вступ до ЄС, зокрема шляхом:

- Розвитку ефективних систем координації органів, залучених до захисту прав ІВ, із використанням єдиних інформаційних платформ обміну даними (зокрема аналогів IP Enforcement Portal (IPEP), Information and Communication System on Market Surveillance (ICSMS)).
- Створення національних контактних пунктів з питань ІВ.
- Розширення співпраці з інтернет-платформами, маркетплейсами, провайдерами послуг, доменними реєстраторами, платіжними системами.
- Запровадження інструментів «trusted flaggers» – визнаних експертних організацій, які мають спрощений доступ до систем блокування порушень.
- Розробки процедур динамічних судових приписів (dynamic injunctions) для ефективного блокування системних онлайн-порушень.
- Посилення інструментів роботи органів ринкового нагляду.
- Розробки екологічно безпечних механізмів знищення контрафактної продукції.
- Використання новітніх технологій (AI, blockchain, track&trace) для контролю товарних потоків.
- Посилення правової освіти громадян, особливо молоді та користувачів цифрових сервісів.

4. Пропозиції щодо удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності

4.1. Удосконалення нормативно-правової бази та повна імплементація *acquis* ЄС

У межах реалізації зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС та на виконання рекомендацій Європейської Комісії в рамках Пакета розширення триває комплексна імплементація та оновлення нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності в цілому та захисту прав інтелектуальної власності зокрема. Подальший розвиток законодавства доцільно зосередити за такими напрямками.

Україна послідовно здійснює адаптацію національного законодавства до EU *acquis* у сфері інтелектуальної власності. Цей процес охоплює широке коло правових інститутів, включаючи авторське право і суміжні права, промислову власність, комерційну таємницю, географічні зазначення, а також стосується формування судової практики та правозастосування.

Також Україна подала запити на приєднання до Мережі інтелектуальної власності ЄС (EUIPN), впровадження спільних практик EUIPN в Україні, участь у робочих та цільових групах Обсерваторії EUIPO з питань порушення прав ІВ, а також до Європейської мережі прокурорів з питань ІВ (EIPPN). Окремо подано прохання до ЄС щодо подальшого захисту 29 географічних зазначень, зареєстрованих Україною.

Законодавча база України вже частково узгоджена з рядом директив та регламентів ЄС. Зокрема:

- Авторське право і суміжні права: часткове узгодження з Директивою 2014/26/ЄС про колективне управління правами (CRM Directive). Планується впровадження мульти-територіального ліцензування та уточнення функцій організацій колективного управління (ОКУ) до 2027 року. Акредитація ОКУ має бути відновлена після завершення воєнного стану.
- Комп'ютерні програми: часткове узгодження із Директивою 2009/24/ЄС. Потріб-

не включення «підготовчих матеріалів» до визначення комп'ютерної програми, а також встановлення винятків щодо дозволених дій користувача без згоди правовласника.

- Промислова власність: часткове узгодження із Регламентом (ЄС) 2017/1001 та Директивою (ЄС) 2015/2436 щодо торговельних марок. Планується прийняття нової редакції Закону України «Про охорону прав на торговельні марки» до 2027 року.

- Географічні зазначення: часткове узгодження із Регламентом (ЄС) 2023/2411. Планується внесення змін до національного законодавства до 2027 року, включаючи охоплення цифрових інструментів та правозастосування.

- Комерційна таємниця: часткове узгодження із Директивою (ЄС) 2016/943. Планується ухвалення нового окремого Закону про захист комерційних таємниць до кінця 2026 року, зокрема щодо отримання, використання та розкриття комерційної таємниці, заходів, процедур та способів захисту, заходів, що впливають з рішення за результатами розгляду справи по суті.

- Патенти та SPC: часткова адаптація до вимог ЄС у сфері сертифікатів додаткової охорони та примусового ліцензування, з відповідними змінами, запланованими на 2026 рік.

- Біотехнологічні винаходи: часткова гармонізація, очікується подальше узгодження положень про винятки, депонування біоматеріалів, обов'язкове перехресне ліцензування тощо.

- Сфера авторського права в цифровому середовищі: Україна ще не приєдналася до Директиви SatCab II та не узгодила положення про транскордонне перенесення онлайн-контенту. Відповідні зміни мають бути внесені до Закону про авторське право і суміжні права.

- IPRED: часткове узгодження з Директивою щодо забезпечення дотримання прав ІВ. Потребується доопрацювання в частині судових заборон, збору доказів, пропорцій-

ності заходів, а також створення спеціалізованого Суду ІВ.

Для повного виконання зобов'язань Україна має зміцнити інституційну спроможність органів, відповідальних за імплементацію *acquis* ЄС, зокрема забезпечити підготовку персоналу та покращити міжвідомчу координацію.

4.2. Удосконалення процесуального законодавства

Законодавче регулювання у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні вимагає посиленої уваги, оскільки чинна правова база не повною мірою забезпечує ефективне правозастосування. Особливої актуальності це набуває в контексті євроінтеграційного курсу України та зобов'язань щодо імплементації *acquis* ЄС.

Необхідно забезпечити належне узгодження національного законодавства з відповідними правовими нормами та заходами щодо захисту прав, викладеними у Директиві 2004/48/ЄС. Важливо внести зміни до українського законодавства, які дозволять не лише зберегти, але й підвищити ефективність правозастосування у сфері інтелектуальної власності. Це, зокрема, стосується загального принципу пропорційності, конфіденційності збору доказів та можливості судів виносити судові заборони проти посередників, послуги яких використовуються для порушення прав інтелектуальної власності.

Більшість заходів із захисту прав інтелектуальної власності в Україні ґрунтуються на загальному цивільному або господарському процесуальному законодавстві, а не на спеціальному процесуальному законодавстві у сфері інтелектуальної власності.

Відсутність таких цільових процесуальних положень призводить до невідповідності з метою (IPRED) та знижує ефективність захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Тому Україні доцільно здійснити перегляд Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України з метою забезпечення їх повної відповідності (IPRED), зосередивши увагу на інтеграції спеціальних процесуальних заходів, спрямованих на ефективний захист прав інтелектуальної власності.

4.3. Розвиток спеціалізованої судової юрисдикції у сфері ІВ

Однією з ключових передумов ефективного захисту прав інтелектуальної власності є функціонування спеціалізованого суду. На сьогодні організаційне формування Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні залишається незавершеним, що гальмує розвиток єдиної та передбачуваної судової практики у спрах цієї категорії.

Необхідно:

- Завершити організаційні заходи та забезпечити практичне функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності.
- Підвищити ефективність та якість розгляду ІВ-спорів.
- Забезпечити єдність правозастосування та узгодженість з *acquis* ЄС.

Особливу увагу слід приділити спеціалізованій підготовці суддів, яка має включати:

- методику оцінки розміру збитків у спрах про порушення прав ІВ;
- особливості розгляду експертних висновків;
- процесуальні особливості доказування у спрах про порушення прав ІВ;
- аналіз європейської практики та активів *acquis* ЄС.

До початку функціонування Суду ІВ – забезпечити для суддів загальної юрисдикції розробку методичних рекомендацій та програм спеціалізованої підготовки для розгляду справ з інтелектуальної власності.

4.4. Удосконалення адміністративного механізму захисту прав інтелектуальної власності

З огляду на потребу підвищення ефективності правозастосування у сфері інтелектуальної власності, а також з урахуванням європейських підходів до розв'язання спорів у досудовому порядку, доцільним видається подальший розвиток інструментів адміністративного захисту, зокрема – шляхом розширення повноважень Апеляційної палати НОІВ.

У чинному законодавстві відсутні комплексні механізми, які би дозволяли ефективно вирішувати спори щодо прав інтелек-

туальної власності поза межами судового процесу, зокрема у формі адміністративного перегляду прав після їх державної реєстрації (post-grant opposition). У цьому контексті актуальним є питання визначення функціонального статусу Апеляційної палати HOIB, її компетенції та процедур, які можуть бути застосовані в межах адміністративного захисту прав інтелектуальної власності.

З урахуванням цього пропонується:

- Розглянути доцільність законодавчого врегулювання повноважень Апеляційної палати HOIB щодо визнання недійсними прав на торговельні марки у досудовому порядку (post-grant opposition) шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

- Опрацювати можливість створення адміністративного механізму захисту авторського права і суміжних прав шляхом розширення повноважень Апеляційної палати HOIB. Зокрема, розгляд відповідних категорій заяв про:

- оскарження висновків про відсутність підстав для державної реєстрації авторських прав і договорів;

- наявності або відсутності охороноздатності творів;

- визнання прав інтелектуальної власності недійсними або визначення їх правового статусу у разі відсутності спадкоємців.

- Опрацювати питання формування професійного складу Апеляційної палати HOIB як постійного колегіального органу, із забезпеченням фахової незалежності та спеціалізації її членів.

- Врахувати досвід ЄС у сфері адміністративного захисту прав інтелектуальної власності, зокрема функціонування Апеляційних палат EUIPO, EPO, структуру їхньої організації, а також норми Директиви Європейського Парламенту і Ради ЄС 2019/790 від 17 квітня 2019 року щодо авторського права і суміжних прав на Єдиному цифровому ринку.

Зазначені пропозиції можуть сприяти удосконаленню правозастосовної практики в Україні, зменшенню навантаження на судову систему та гармонізації із законодавством Європейського Союзу.

4.5. Підвищення ефективності правозастосування у сфері ІВ

4.5.1. Митні процедури

Митні органи відіграють ключову роль у недопущенні контрафактної продукції на внутрішній ринок та забезпеченні ефективного захисту прав інтелектуальної власності на етапі імпорту товарів. Попри наявність базових інструментів, чинна практика свідчить про потребу вдосконалення як нормативного регулювання, так і процедурної реалізації цих механізмів.

Серед загальних пропозицій щодо покращення захисту прав інтелектуальної власності митними органами є:

- Відстеження всього логістичного ланцюга введення в обіг товарів, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності. Для цього необхідно запровадити обов'язок суб'єктів господарювання під час продажу будь-яких імпортованих товарів на фізичних та онлайн ринках в Україні вказувати в податковій накладній номер декларації, за якою такі товари були імпортовані. Це дозволить контролюючим органам контролювати законність імпорту будь-яких товарів в Україну.

- Оскільки контрафактні товари переважно ввозяться в Україну контрабандою, необхідно поширити застосування заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності на випадки виявлення «контрабандних» товарів, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності, та переміщуються поза митним контролем, з приховуванням від митного контролю, шляхом недекларування тощо (цей захід передбачений в заходах з виконання Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, але не впроваджений в чинне законодавство).

- Впровадження обов'язкового знищення контрафактних товарів, конфіскованих за рішенням суду відповідно до статті 476 МКУ, оскільки відсутність такої санкції дозволяє суддям не виносити рішення про знищення контрафактних товарів.

- Процедура видачі для знищення контрафактного товару зі складу має бути врегульована підзаконними нормативними актами.

- Регіональні митниці мають перевіряти достовірність інформації щодо офіційних підприємств для знищення, які є у їх переліку, і справді отримали дозвіл на знищення певного виду продукції.

- Необхідно запровадити зміни в статтю 397 МКУ, які передбачали би право правовласника вимагати від власника товарів компенсацію витрат, пов'язаних зі знищенням товарів, що є предметом порушення його прав інтелектуальної власності, або інших осіб (наразі правовласник має право вимагати лише компенсацію за зберігання таких товарів).

- Поглиблення професійної підготовки митного персоналу з питань ідентифікації контрафактних товарів, документування порушень та ефективної взаємодії з правовласниками.

- Підтримка ініціативи щодо створення на базі Державного податкового університету митного хабу, який буде спеціалізуватися на питаннях інтелектуальної власності. Такий хаб може стати сучасним освітньо-науковим та експертно-аналітичним центром, що об'єднає фахову підготовку працівників митних органів, розробку методичних рекомендацій, розробці механізмів для ефективнішого виявлення контрафакту, а також сприятиме посиленню міжінституційної взаємодії з правовласниками.

4.5.2. Захист прав інтелектуальної власності в діяльності з правоохоронними органами

Кримінально-правовий захист прав інтелектуальної власності становить важливу складову загальнонаціональної системи протидії системним порушенням у цій сфері. Ефективність досудового розслідування визначає не лише результативність притягнення винних до відповідальності, але й формування стійких превентивних механізмів. Водночас практика правоохоронної діяльності засвідчує наявність низки викликів, що потребують вдосконалення нормативної бази, підвищення інституційної спроможності та запровадження уніфікованих методологічних підходів.

У зв'язку з цим пропонується:

- Забезпечити активну участь представників правовласників у досудових розсліду-

ваннях, зокрема у судових засіданнях щодо накладення арешту на вилучену продукцію, розгляду скарг на скасування арешту або повернення майна.

- Узагальнити Офісом Генерального прокурора правоохоронної практики щодо накладення/зняття арешту з вилученої контрафактної продукції/обладнання у справах за статтею 229 Кримінального кодексу України, виявлення проблемних аспектів у роботі слідчих органів, процесуальних керівників та надання Офісом Генерального прокурора відповідних рекомендацій регіональним прокуратурам.

- Запровадити збір та публікацію кожні шість місяців інформації про кількість вилучених контрафактних товарів та обладнання у справах за статтею 229 Кримінального кодексу України. Визначення інформації про кількість знищених контрафактних товарів як критерію ефективності діяльності правоохоронних органів.

- Використовувати наукові методи для розробки стандартів (типових алгоритмів дій, рекомендацій) проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтею 229 Кримінального кодексу України, із залученням представників правовласників.

- Посилити спеціалізацію та підготовку слідчих і детективів, які ведуть кримінальні справи у сфері ІВ, у тому числі шляхом участі у спеціалізованих навчаннях, тренінгах і міжвідомчих обмінах.

- Узагальнювати правозастосовну практику у справах про порушення прав інтелектуальної власності та надавати Офісом Генерального прокурора рекомендацій регіональним прокуратурам стосовно заходів щодо пришвидшення досудового розслідування.

- Використовувати встановлений та перевірений судовою практикою Верховного Суду метод розрахунку збитків, завданих правовласникам внаслідок незаконного використання торговельних марок на контрафактних товарах на основі ціни оригінального товару, помноженої на кількість вилучених контрафактних товарів.

Запровадити зміни до статті 229 Кримінального кодексу України, зокрема:

- зменшення порогу настання кримінальної відповідальності;
- посилення відповідальності шляхом збільшення розміру штрафів та повернення санкції у вигляді позбавлення волі, від якої відмовились в минулі роки при декриміналізації Кримінального кодексу України,
- повернення санкцій конфіскації та знищення вилученої (контрафактної, фальсифікованої) продукції, сировини, матеріалів та обладнання, які використовувалися для її виробництва, оскільки запроваджена в 2016 році спецконфіскація майже не використовується по відношенню до 229 статті Кримінального кодексу України;
- запровадження відповідальності юридичних осіб за 229 статтею Кримінального кодексу України.

Підвищення ефективності кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності потребує комплексного підходу – як у сфері нормативно-правового регулювання, так і в організаційно-практичній площині. Запропоновані заходи спрямовані на зміцнення інституційної спроможності правоохоронних органів, удосконалення процедур досудового розслідування, підвищення якості доказової бази та забезпечення невідворотності відповідальності за порушення. Водночас важливим є залучення правовласників як активних учасників процесу, що дозволить посилити фаховий рівень розслідувань і забезпечити більш точну оцінку завданих збитків. Реалізація зазначених пропозицій сприятиме формуванню дієвого та прозорого механізму протидії порушенням прав інтелектуальної власності в Україні.

4.5.3. Захист авторського права і суміжних прав

Захист авторського права і суміжних прав є важливим елементом забезпечення належного функціонування креативної економіки, культурного сектору та цифрового ринку. Незважаючи на існуючі механізми правозастосування, практика свідчить про потребу в подальшому вдосконаленні процедур, особливо в умовах поширення нелегального контенту онлайн та недостатньої прозорості

діяльності організацій колективного управління.

Крім того, Україна допоки не імплементувала Директиву SatCab та не узгодила положення про транскордонне перенесення онлайн-контенту. Відповідні зміни мають бути внесені до Закону про авторське право і суміжні права, з урахуванням положень про цифрове середовище. Необхідно також переглянути підходи до регулювання використання ШІ у створенні творів і забезпечити маркування контенту, створеного за допомогою генеративного ШІ, відповідно до положень AI Act.

Варто також врахувати часткову гармонізацію з законодавством ЄС щодо охорони комп'ютерних програм, сирітських творів, строків охорони, публічного позичання, права перепродажу, акредитації ОКУ, імплементації Марракеського договору тощо. Потребує доопрацювання визначення комп'ютерної програми, яке має включати підготовчі проєктні матеріали, а також передбачити право на модифікацію програми без дозволу правовласника відповідно до ст. 5.1 Директиви 2009/24/ЄС.

Значні розбіжності з *acquis* ЄС зберігаються в частині мультитериторіального ліцензування (Directive CRM). Закон «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» не передбачає можливості такого ліцензування для музичних творів, що використовуються в Інтернеті, а також не створено незалежних суб'єктів управління. Повне узгодження передбачається до 2027 року шляхом внесення змін до вищезазначеного закону.

У цьому контексті доцільно ініціювати розгляд питань, спрямованих на підвищення ефективності державної політики у цій сфері, зокрема таким шляхом.

У частині державної політики:

- Вивчення міжнародного досвіду та дослідження питання функціонування процедури унеможливлення доступу до піратського контенту, у тому числі в рамках участі країни в ініціативі WIPO ALERT.

- Врахування міжнародного досвіду, зокрема підходу, реалізованого в Іспанії ор-

ганізацією LaLiga, яка активно впроваджує комплексні заходи щодо захисту прав інтелектуальної власності, включаючи обмеження доступу до піратського контенту для користувачів та унеможливлення розміщення серверів і надання хостинг-послуг для піратських вебсайтів на території країни, з метою усунення так званої «безпечної гавані» (safe harbor) для піратських ресурсів в Україні.

- Започаткування співпраці з Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення та Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України, зокрема з Національним центром оперативно-технічного управління мережами телекомунікацій, щодо запровадження ефективних механізмів блокування сайтів, які порушують права інтелектуальної власності.

- Обговорення можливості внесення змін до чинного законодавства з метою передбачення унеможливлення доступу на території України до сайтів, що поширюють контент із порушенням прав ІВ, зокрема авторських і суміжних прав.

- Запровадження ефективних механізмів аудиту прозорості ОКУ, включаючи публічну звітність, відкритий реєстр ОКУ та незалежну перевірку розподілу роялті.

У частині захисту прав правовласників:

- Дослідити питання, щодо доцільності визначення окремим видом порушення авторського і (або суміжних) прав (частина 2 статті 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права») несплату винагороди (відрахувань) організаціям колективного управління, у тому числі акредитованим ОКУ, у передбачених законом випадках.

- Створити багатоканальну інформаційну платформу щодо діяльності ОКУ в Україні, яка також може виконувати функцію інформаційного хабу для правовласників, користувачів і широкої громадськості.

У частині просвітницьких заходів:

- Налагодити взаємодію між УКРНОІВІ та провайдерами контенту щодо протидії розміщенню нелегального аудіо- та відеоконтенту.

- Активізувати міжвідомчу координацію для протидії порушенням прав ІВ у сфері авторських прав.

Ефективна реалізація державної політики у сфері авторського права і суміжних прав потребує системного підходу, що поєднує правозастосовні, технічні та просвітницькі заходи. Ефективне використання механізмів WIPO ALERT, забезпечення прозорості функціонування ОКУ та посилення міжінституційної взаємодії дозволять створити дієву модель захисту авторських прав в умовах цифрової трансформації.

4.5.4. Посилення інформаційної взаємодії та моніторингу у сфері правозастосування

З метою підвищення ефективності інформаційної взаємодії, оптимізації обробки звернень і запитів, а також посилення аналітичного супроводу діяльності різних інституцій у сфері захисту прав інтелектуальної власності, пропонується впровадити низку організаційних та цифрових рішень.

Щодо цифровізації діяльності у сфері моніторингу правозастосування пропонується:

- Впровадити аналітичний модуль, що зможе формувати статистику за видами звернень з урахуванням тематики розгляду, основними проблемами (питаннями); генерувати щомісячні або щоквартальні звіти для керівництва з пропозиціями щодо вдосконалення роботи, а також забезпечити автоматичне формування шаблонів майбутніх запитів. Такий модуль є досить актуальним, зважаючи на подання протягом року великої кількості звітів, які потрібно зводити вручну, за умови оновлення офіційної статистики.

- Запровадити на вебресурсах правоохоронних органів можливість подачі звернень громадян та запитів на публічну інформацію з одночасною можливістю відслідковувати статус розгляду таких звернень та запитів.

- Розробити чат-бот, який зможе відповісти на типові запитання (щодо форм подань, строків обробки) та надавати основну інформацію без участі людини. Це дозволить ефективно обробляти великий обсяг одноманітних запитів та знизити навантаження на фахівців.

Реалізація зазначених пропозицій сприятиме посиленню інституційної спроможності органу у сфері збору, обробки та використання даних щодо порушень прав ІВ, а також підвищить прозорість і зручність комунікації з громадянами та державними структурами.

4.6. Реагування на порушення в цифровому середовищі

Цифрове середовище створює нові можливості для розвитку креативних індустрій, але водночас – сприяє масштабуванню порушень прав інтелектуальної власності. Онлайн-торгівля контрафактною продукцією, поширення піратського контенту через електронні платформи, а також складність верифікації походження товарів створюють суттєві виклики для державної політики у цій сфері.

Зокрема, прикладом результативної співпраці стала спільна інформаційна кампанія UKPHOIBI та онлайн платформи OLX «Trust the Originals». Позитивний досвід взаємодії у межах інформаційних ініціатив свідчить про потенціал онлайн-платформ до ефективного реагування на звернення правовласників. За умови наявності чітко визначених процедур модерації контенту та відповідального підходу до перевірки порушень, такі платформи здатні відігравати важливу роль у попередженні порушень прав інтелектуальної власності.

Водночас загальна ситуація залишається складною. Системні порушення у цифровому середовищі вимагають комплексної реакції – як на рівні нормативного регулювання, так і на рівні щоденної практики співпраці державних органів із суб'єктами ринку.

У зв'язку з цим пропонується:

- Запровадити механізми швидкого реагування (зокрема, notice-and-stay-down) для видалення повторюваних порушень на цифрових платформах.
- Удосконалити національні процедури блокування доступу до онлайн-ресурсів, що системно порушують права інтелектуальної власності, із забезпеченням судового контролю та пропорційності заходів.
- Розширити взаємодію та посилити комунікацію державних органів з платформами електронної комерції, хостинг-провайдерами, платіжними системами, маркетплейсами з метою запобігання обігу піратського контенту та контрафактної продукції.
- Підвищити цифрову спроможність державних органів, зокрема у сфері виявлення порушень, аналітики ризиків і оперативного реагування.

4.7. Розвиток системи досудового врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності (медіація)

З огляду на зростання кількості спорів у сфері інтелектуальної власності та необхідність зменшення навантаження на судову систему, особливої актуальності набуває впровадження ефективних механізмів альтернативного врегулювання, зокрема медіації. Такий підхід дозволяє досягати взаємоприйнятних рішень за участю сторін конфлікту, зберігаючи партнерські відносини та знижуючи витрати часу і ресурсів.

Національні інституції вже зробили перші кроки у напрямі розвитку IP-медіації, зокрема шляхом створення Центру медіації та посередництва при UKPHOIBI, діяльність якого було започатковано на виконання Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством економіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності щодо співробітництва у сфері інтелектуальної власності від 24.07.2023 та Меморандуму про взаєморозуміння між Всесвітньою організацією інтелектуальної власності та Міністерством економіки України щодо альтернативного вирішення спорів у сфері ІВ від 28.09.2018 року. Водночас подальше формування стійкої інфраструктури для позасудового вирішення спорів потребує цілеспрямованої державної політики, міжсекторальної співпраці та адаптації міжнародного досвіду.

Окрему увагу варто звернути на потребу у чіткому механізмі посередництва в контексті гармонізації з Директивою 93/83/ЄЕС, яка передбачає укладення угод про ретрансляцію. Недостатня визначеність цього процесу вказує на актуальність подальшого розвитку інституту IP-медіації в Україні.

З метою формування сталої системи досудового врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності пропонується:

- Забезпечити можливість проведення онлайн-медіації з використанням сучасних цифрових платформ, зокрема інтегрувати сервіси на кшталт WIPO eADR для організації процесів медіації, арбітражу та експертних процедур.

- Налагодити постійний діалог між профільними державними органами, професійною спільнотою та бізнесом з метою обміну досвідом і формування єдиних підходів до розвитку інституту IP-медіації.
- Проводити регулярні аналітичні дослідження та здійснювати моніторинг законодавчих ініціатив у сфері альтернативного вирішення спорів щодо об'єктів інтелектуальної власності.
- Посилювати співпрацю з міжнародними центрами медіації для залучення передового досвіду до розвитку національного інституту IP-медіації.
- Розробити освітні програми та проводити інформаційно-просвітницькі заходи, спрямовані на підвищення обізнаності правовласників, бізнесу та громадськості щодо можливостей і переваг медіації у сфері інтелектуальної власності.

У контексті зазначеного слід звернути увагу, що відповідно до статті 521 Митного кодексу України за відсутності в діях осіб, яка вчинила порушення митних правил, ознак кримінального правопорушення провадження у справі про це правопорушення може бути припинено шляхом компромісу. Компроміс полягає в укладенні мирової угоди між уповноваженою особою та митним органом, посадова особа якого здійснює провадження у справі. Правовий компроміс – це закріплений в праві різновид юридично значущого компромісу, який відображає спільне досягнення балансу інтересів суб'єктів, отриманого на основі взаємної поступки, за допомогою тих чи інших видів юридичної діяльності, що тягне юридичні наслідки.

За приписами статті 190 Кодексу адміністративного судочинства України сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Сторони можуть примиритися на умовах, які виходять за межі предмета спору, якщо такі умови не порушують права чи охоронювані законом інтереси третіх осіб.

Таким чином, з урахуванням положень чинного законодавства, медіація як спосіб вирішення конфліктів може бути ефективним інструментом для врегулювання митних спорів.

Крім того, з метою сприяння організації процесів IP медіації, важливим є вжиття заходів, спрямованих на розвиток та впровадження онлайн-методів вирішення спорів (ODR), що дозволяє вирішувати конфлікти між сторонами онлайн, без необхідності фізичної присутності на переговорах. Процес зазвичай охоплює переговори, медіацію та арбітраж, або їх комбінацію, тим самим діючи як цифровий аналог традиційних ADR (альтернативні способи вирішення спорів).

Створення онлайн-майданчику для вирішення IP спорів надасть учасникам медіації можливість скористатися ефективними інструментами захисту прав інтелектуальної власності, а також забезпечить конфіденційність процесу.

4.8. Центр спостереження з питань порушень прав інтелектуальної власності

Центр спостереження з питань порушень прав інтелектуальної власності, що функціонує при УКРНОІВІ (далі – Центр спостереження IPR), виконує аналітичні, комунікаційні та координаційні функції у сфері боротьби з порушеннями прав ІВ.

Основними напрямками діяльності Центру спостереження IPR є:

- Міжнародне та національне співробітництво. Центр спостереження IPR налагоджує співпрацю з міжнародними партнерами, а також організовує спеціалізовані заходи для представників правоохоронних, митних та інших державних органів, а також представників бізнесу, що залучені до виявлення, запобігання, протидії порушенням прав інтелектуальної власності та запрошує їх у ролі спікерів для обміну досвідом.

- **Просвітницька діяльність.** Центр спостереження IPR організовує заходи для різних сфер суспільства з метою підвищення обізнаності щодо негативних наслідків контрафакту та піратства, зокрема проведення інформаційних кампаній:

1. *ANTI-PIRACY: BOOKS* – Інформаційна кампанія проти піратства у сфері книговидавництва.

2. *TRUST THE ORIGINAL* – Інформаційна кампанія проти контрафакту на маркетплейсах з онлайн-платформою OLX.UA

3. *ANTI-PIRACY: MUSIC* – Інформаційна кампанія проти піратства у музичній індустрії.

- **Аналітична діяльність.** Центр спостереження IPR здійснює аналітичну діяльність, зокрема проводить кількісну оцінку порушень прав інтелектуальної власності, досліджує їх вплив на економіку, здоров'я та безпеку, а також вивчає рівень обізнаності та сприйняття інтелектуальної власності серед населення.

- **Експертний нетворкінг.** Центр спостереження IPR розвиває експертний нетворкінг – створює робочі та експертні групи за напрямками, зокрема з питань порушень у цифровому середовищі, інформування громадськості, діяльності правоохоронних і митних органів, а також аналізу законодавства та судової практики.

Також здійснюється моніторинг правозастосовної та судової практики у сфері ІВ та ведеться підготовка проєкту Єдиного українського порталу з питань порушень прав ІВ як цифрового інструмента для координації дій між численними органами, які займаються питаннями ПІВ, правовласниками та громадськістю.

Водночас наявні виклики вимагають подальшого вдосконалення інституційних механізмів, зокрема пропонується:

- Запровадити цифрові інструменти для регулярної аналітики, включно з інтеграцією даних від правоохоронних, судових і митних органів.

- Прискорити запуск та забезпечити технічну підтримку Єдиного українського порталу з питань порушень ІВ.

- Запровадити на базі порталу Центру спостереження IPR онлайн-платформу легального контенту за зразком Agorateka, що агрегуватиме перевірені джерела доступу до цифрового контенту (музика, фільми, книги, ПЗ тощо) з метою популяризації легального споживання та підвищення обізнаності користувачів щодо дотримання прав ІВ.

4.9. Інституційна координація та кадрова підготовка

Ефективний захист прав інтелектуальної власності потребує не лише вдосконалення правових механізмів, але й належної координації між усіма інституціями, задіяними у цій сфері. Поряд із цим, зростає потреба у формуванні професійної спільноти фахівців, здатних діяти у відповідності до міжнародних стандартів, європейських практик та специфіки національного правозастосування. Відповідна кадрова підготовка, безперервне професійне навчання та системна взаємодія між органами державної влади, правовласниками та широкою громадськістю є основою для досягнення узгоджених, ефективних рішень у сфері ІВ.

У цьому контексті важливим є підвищення рівня підготовки персоналу всіх залучених органів влади, що забезпечить ефективне впровадження законодавства у сфері інтелектуальної власності та істотно вплине на якість правозастосовної практики.

З цією метою пропонується:

- Поглибити координацію діяльності органів, залучених до захисту прав ІВ (Мінекономіки, УкрНОІВІ, судова система, митниця, БЕБ, Антимонопольний комітет, правоохоронні органи).

- Забезпечити сталість оновлення навчальних програм на основі міжнародних стандартів, сучасної практики ЄС та узагальненої національної практики.

- Організовувати регулярні координаційні зустрічі, спільні навчальні програми та робочі групи із залученням представників усіх заінтересованих органів.

Посилення інституційної координації та розвиток кадрового потенціалу мають стати одним із пріоритетних завдань державної політики у сфері інтелектуальної власності. Це дозволить забезпечити узгодженість правозастосовної практики, зміцнити довіру правовласників до національної системи захисту ІВ та підвищити ефективність реагування на порушення.

5. Очікувані результати впровадження пропозицій

- Формування прозорого, передбачуваного і гармонізованого з ЄС правового середовища захисту інтелектуальної власності в Україні.
 - Зменшення кількості порушень прав ІВ (у тому числі зниження частки контрафакції, піратського контенту, нелегальної торгівлі).
 - Попередження порушень прав ІВ.
 - Підвищення рівня правової обізнаності учасників ринку та кінцевих споживачів.
 - Зростання обсягу залучених іноземних інвестицій у реальні сектори економіки, у тому числі у креативні індустрії, стартап-індустрії, розширення інновацій.
 - Підвищення ефективності роботи судової, митної, правоохоронної та адміністративної складових у системі захисту прав ІВ.
 - Підвищення прозорості, ефективності та передбачуваності системи захисту прав ІВ, що, зокрема, сприятиме об'єктивному визнанню таких зрушень у міжнародних аналітичних звітах (USTR Special 301, Європейська Комісія, WIPO тощо).
- Наведені пропозиції підготовлено з урахуванням актуального стану правозастосування, аналізу національного законодавства, міжнародних стандартів, практики *acquis* Європейського Союзу, а також узагальнених пропозицій, наданих органами державної влади, експертною спільнотою та професійними асоціаціями. Запропоновані напрями удосконалення можуть бути враховані під час подальшої роботи з гармонізації системи захисту прав інтелектуальної власності України із законодавством Європейського Союзу та забезпечення виконання зобов'язань у межах євроінтеграційного процесу.

Перелік основних аббревіатур та скорочень

Абревіатура	Пояснення (укр / англ)
ADR	Альтернативне вирішення спорів / Alternative Dispute Resolution
АМКУ	Антимонопольний комітет України / Antimonopoly Committee of Ukraine
БЕБ	Бюро економічної безпеки України / Bureau of Economic Security of Ukraine
CRM Directive	Директива ЄС про колективне управління правами / Collective Rights Management Directive (EU Directive 2014/26/EU)
EIPPN	Європейська мережа прокурорів з питань ІВ / European Intellectual Property Prosecutors Network
EUIPO	Офіс ЄС з питань інтелектуальної власності / European Union Intellectual Property Office
EPO	Європейське патентне відомство
EUIPN	Мережа інтелектуальної власності Європейського Союзу / European Union Intellectual Property Network
GI	Географічні зазначення / Geographical Indications
ICSMS	Інформаційна система ринкового нагляду / Information and Communication System on Market Surveillance

IMI	Міжнародний інститут медіації / International Mediation Institute
IPEP	Портал правозастосування ІВ ЄС / Intellectual Property Enforcement Portal (EU)
IPRED	Директива ЄС щодо забезпечення дотримання прав ІВ / EU Directive on the Enforcement of Intellectual Property Rights
ІВ	Інтелектуальна власність / Intellectual Property
ККУ	Кримінальний кодекс України / Criminal Code of Ukraine
МКУ	Митний кодекс України / Customs Code of Ukraine
Мінекономіки	Міністерство економіки України / Ministry of Economy of Ukraine
NFT	Невзаємозамінний токен / Non-Fungible Token
УКРНОІВІ	Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій / Ukrainian National Office for Intellectual Property and Innovation
ОКУ	Організація колективного управління / Collective Management Organization
Суд ІВ / Вищий суд з питань ІВ	Вищий суд з питань інтелектуальної власності / High Court on Intellectual Property
ТМ	Торговельна марка / Trademark
USTR	Офіс торговельного представника США / United States Trade Representative
WCO	Всесвітня митна організація / World Customs Organization
WIPO	Всесвітня організація інтелектуальної власності / World Intellectual Property Organization
WIPO eADR	Платформа для онлайн-медіації та арбітражу / WIPO Electronic Alternative Dispute Resolution Platform
Центр спостереження IPR	Центр спостереження з питань порушень прав ІВ / IP Rights Infringement Monitoring Center